

SLOVENSKO KRIŽPOTJE

Slovenci v matični domovini smo po II. svetovni vojski bili izpostavljeni številnim družbeno političnim spremembam, ki so v temeljih načele naše socialno poreklo na eni strani, na drugi pa omajale naš odnos do vrednot, predvsem do tistih, ki so bile stoletja determinanta naše narodne moči. Mislim predvsem na kulturo.

Če se danes sprašujemo, kakšni smo Slovenci, ki nas je pretkano zasušnil proizvodni postopek in vse tisto, kar je z njim v zvezi, moramo odgovoriti, da se je v bistvu spremenil naš odnos do sveta in samih sebe, predvsem pa je treba poudariti, da je nazadoval občutek psihosocialne varnosti, ki je - nekoliko poenostavljam - pogoj človeške, torej tudi slovenske sreče.

Kljub temeljnim postavkam - Človek z veliko začetnico, Vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po njegovih potrebah, Samoupravljanje itd. - nam ni uspelo preprečiti, da bi se v naše sprejemanje sveta ne prikradla eksistenčna vprašanja "Kam?, Čemu?, Zakaj?" - torej tista vprašanja, ki jih poraja nenasitna sla po dobičku in katerih posledica je eksistenčni vakuum.

Posledice tega nevrotičnega beganja, ki ponekod kot ekstrem v obliki zelo naraščajočega pojava alkoholizma, mladinskega prestopništva, prostitucije, predvsem pa samomorov, zadobivajo na Slovenskem že grozljiv zaobseg, se čutijo v ozračju naših komunikacij.

Te površne ugotovitve kažejo, da se za nekoliko poenostavljenim povojnim slovenskim nacionalnim konfliktom kultura - politika skriva temeljno vprašanje: katere so še tiste družbeno-gospodarske, psihološke, ali kulturne karakteristike, ki nas danes opredeljujejo kot evropski narod?

Samoupravna struktura je po eni strani razdrobila najpomembnejše obče narodne funkcije na enote, ki ne morejo več povsem zrealiti naše narodne enotnosti, po drugi pa znotraj teh enot odprla radikalno vprašanje posameznikove zavesti. Pa ne le to, samoupravni temelj organizacije, ki je po svoji prvini globoko humanističen, se je prenekaterikrat sprevrigel v nemoč obvladanja posameznikove človeške psihične danosti, ki je lahko

tudi karakterni deviacija in ki predstavlja gotovo slabost, ki je v forumskem samoupravljalškem organu hodo moteča. Bolj kot konceptualni je torej živ psihološki konflikt, ta pa največkrat v obliki slabo obvladujočega prepada med načeli ter med tistim, kar ta načela v praksi rojevajo. (Nočem ob tej priložnosti s tem v zvezi odpirati vprašanja elite kot psihološkega vprašanja).

Ni naključje torej, da smo Slovenci danes tudi znotraj posameznih institucij sprti, da je zdrava načela ob naši občini in intimni zavezi dobičku prekril srhljiv občutek fizične ogroženosti, da ne govorim o latentnem nezadovoljstvu, strahu, ki so osnova naše znevrotiziranosti, kot radi imenujemo stanje lastnega duhovnega križpotja. Dejansko postajamo jetniki prostosti. Ne zmorejo nas osvobajati materialne vrednote, žrtev nas ne obnavlja več, Bog je umrl, repertoar naših možnosti se je zožil na demonsko lovljenje sreče, ki pa po drugi strani kot riba polzi iz rok.

Za Slovence te ugotovitve dobijo težo tedaj, ko se zavemo, da so v narodnem smislu alienacijski fenomen ter da jih humanistična prvina samoupravnega mehanizma ni uspela zaustaviti. Slovensko vprašanje v matični domovini je torej danes problem konkretnega humanističnega obvladovanja, ki naj bi prevladalo nad zaslužnjevanjem proizvodnega postopka, v katerega smo kar mistično zagledani.

Onkraj omenjenih generalnih konfliktov, ki se zavestno ali podzavestno odražajo v duševnosti današnjega Slovenca ter se kanalizirajo preko tirov samoupravnega mehanizma kot rečeno v obliki včasih mučnih interpersonalnih antagonizmov, stoji stojičeno nekaj kulturniških humanistov s svojim velikokrat ozkim "slovenskim credom".

Razvoj pa se za te humanistične pobude, ki so sicer tudi v puščavi slovenske kulture glas vpijočega, prav nič ne mení. Slovenska kultura tudi ne zna biti več vest, taka kot pretežno je, pa najmanj še slovenska vest.

Kdor zasleduje slovensko časopisje in revije, ve, da se afere in konflikti v delovnih in družbenih organizacijah razraščajo kot zajedavski bršljan in ob do kraja zaostrenem vprašanju dinarja izsrkavajo iz narodnega stebela tisti sok, ki bi moral biti hrana v krošnji celostnega narodnega preporeda, ki ga je kot dolgoročni proces napovedala revolucija.

Vse to razpravljanje ni daleč od zaključka, da je slovensko bistvo, kot ga vidimo, če pogledamo na duhovni utrip sodobnega Slovenca, moralno etični problem, torej problem vesti. Vest pa je največkrat refleks doktrine. Sprašujemo se tedaj o doktrini. V vrednoto "človeka z veliko

začetnico je Slovenec podvomil. Ali je bil to intimni, počasni biološki zlom, ali pa je nezaupanje zraslo z deformacijo, ki je mučna in se ji pravi socialno razslojevanje, ki je leglo kot prah na naše aktivistične postavke.

Začeli smo zgubljati resnico izpred oči, pozabili smo najprej na stare borce kmete, ki so dolgo vegetirali po naših grapah in slednjič pomrli ali pa se preselili v slabo oskrbovane domove ostarelih, pozabljeni od sinov v belih stolpnica. Čedalje bolj je rinilo v ospredje hoministično vprašanje, ki se mu je v zadnjih letih kot bizarna senca pridružil tudi pojav sitih in lažnih Slovencev, ki pomeni kompromis z napredujočo devalvacijo naše moralne in etične vsebine.

Bacil zla, ki sem ga označil in bi ga v kratkem specifiziral s pojmi* slovensko mladinsko prestopništvo, slovenski samomor, samoupravne nevroze, slovenska kulturna kriza, alkoholizem na Slovenskem itd., prihaja k nam iz političnih sistemov, kjer sta hedonizem in senzualizem laže utemeljivi psihološki kategoriji.

In začuda, kljub človeškim postavkam, ki naj bi kreirale naš narodni in socialni takt ter so v bistvu upor proti prozahodnemu nasilju nenravnosti, smo, zaradi stremljenja po ovekovečenju minljive človeške eksistence, prišli celo do strahu ne le pred smrtjo in boleznijo, ki edini lahko omajata naše bogatenje, ampak tudi pred rojstvom. Razvrednotili smo materinski delež življenja ženske, ob nedotakljivost pa je tudi novo kaleče življenje Slovencev, ki se ga naš egoizem boji, ker nas spominja morda na našo starost in minljivost (prim. Zalokar).

Naj za zaključek poudarim, da je intimna človeška stiska današnjega Slovencev kot posameznika in naroda kot skupnosti kljub veljavnemu, v Evropi gotovo najnaprednejšemu družbeno političnemu nazoru - nazoru samoupravljanja, živo prisotna.

Če je ta stiska dialektično protislovje, ki bo rodilo novo kvaliteto, če je ta stiska rezultat razvrednotenja norm, ki so proti pričakovanju bizarno sprostile biološki instinkt, ali je stiska cena za naš civilizacijski vzorec, bo pokazal jutrišnji dan. Naloga intelektualcev je, da se zamislimo v čas, ki ga največkrat brezbržno živimo, ujeti v absurde, ki jih naša intimna nravnost obsoja, pa se jim zaradi plazu, ki je iz dneva v dan večji, ne zna ali pa tudi ne upa postaviti po robu.

(Prebrano kot referat na Srečanju primorskih revij v Idriji).